Kā pareizi atbrīvoties no azbestu saturošiem atkritumiem?



Lai gan azbestu saturošu materiālu ražošana, izplatīšana tirgū un lietošana Eiropas Savienībā (ES) jau vairākus gadu desmitus ir aizliegta, un azbestu saturoši atkritumi ir klasificēti kā bīstami atkritumi, tie joprojām ir plaši sastopami Latvijas mājsaimniecībās. Tiek lēsts, ka Latvijas mājsaimniecībās šīfera jumtu kopējais apjoms ir apmēram 1 miljons tonnu. Vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministrijas (VARAM) īstenotās informatīvās kampaņas “Ļauj vecajam azbesta jumtam aizbraukt!” gaitā iedzīvotāji tiek aicināti atbildīgi atbrīvoties no mājsaimniecībā esošajiem azbestu saturošiem materiāliem un nodot atkritumus apglabāšanai poligonos.

Cik daudz azbestu saturoša šīfera ir Latvijā? VARAM 2023.gada izvērtējumā par azbestu saturošu atkritumu apjomu Latvijas pašvaldībās, to apsaimniekošanas nepieciešamību un potenciālā atbalsta apmēra noteikšanu mājsaimniecībām secināts, ka Latvijā uz ēku jumtiem ir ap 1 miljons tonnu azbestu saturoša šīfera. Pierīgas pašvaldībās šīfera jumtu apjoms ir līdz aptuveni 10 tūkst. tonnām, savukārt citos novados un Latvijas lielākajās pilsētās šīfera jumtu apjoms sasniedz pat 40 tūkst. tonnu. Vislielākais šīfera jumtu apjoms ir Rīgā un Dienvidkurzemes novadā, sasniedzot attiecīgi ap 49 un 53 tūkst. tonnu. Šīfera jumta īpatsvars, kas sedz dzīvojamās mājas, ir līdzīgs visās pašvaldībās (ar atsevišķiem izņēmumiem) – ap 60% ir attiecināmi uz nedzīvojamām mājām, ap 40% ir attiecināmi uz dzīvojamām mājām.

Azbests joprojām ir plaši sastopams Latvijas mājsaimniecībās uz dzīvojamo māju, saimniecības un ražošanas ēku jumtiem, un labā stāvoklī joprojām var uz jumtiem palikt. Nereti azbests sastopams arī kā siltumizolācijas materiāls padomju laikā būvētajās ēkās siltummezglu izolācijai, ūdensvados vai kā azbestcements izmantots ēku apmetumā.

Kas ir azbests?

Azbests ir dabā sastopams silikātu minerāls, un tā izmantošanas vēsture sniedzas 4500 gadu senā pagātnē. Attīstoties rūpniecībai, tika atzinīgi vērtētas tā fizikālās īpašības – mehāniska izturība, elastība, termiska noturība, salizturība, ugunsdrošība un plašas pielietojuma iespējas, turklāt tas bija salīdzinoši lēts. Tikai pēc tam, kad azbestu saturoši materiāli jau bija plaši izmantoti visā pasaulē, tika novērota tā negatīvā ietekme uz cilvēka veselību. Par azbesta kancerogēnajām īpašībām zinātnieki sāka brīdināt līdz ar modernās Rietumu pasaules industrializācijas uzplaukumu.

Jau vairākus gadu desmitus azbestu saturošu materiālu ražošana, izplatīšana tirgū un lietošana Eiropas Savienībā (ES) ir aizliegta, un azbestu saturoši atkritumi ir klasificēti kā bīstamie atkritumi. Tos ir aizliegts likt kopā ar sadzīves vai citiem atkritumiem un tie ir jānodod apglabāt tikai atkritumu apsaimniekošanas poligonos, lai nepiesārņotu gaisu, augsni un gruntsūdeņus ar azbesta kancerogēnām vielām, kas var nonākt cilvēka organismā un izraisīt nopietnas saslimšanas, piemēram, audzēju.

Kāda ir azbesta ietekme uz vidi un cilvēku veselību?

Būvmateriālu, kuru sastāvā ir azbests, stāvoklis laika gaitā pasliktinās nolietojuma vai erozijas dēļ un var apdraudēt cilvēka veselību būvju un ēku demontāžas darbos, kā arī pēc to nonākšanas atkritumu apritē. Azbesta šķiedras ir ļoti smalkas, tām ir kristāliska struktūra, un tieši tās ir bīstamas veselībai, jo putekļu veidā tās var nokļūt elpceļos. Nonākot plaušās, tās paliek plaušu audos un gadu gaitā var izraisīt ļoti nopietnas un nāvējošas slimības, arī onkoloģiskas saslimšanas. Savukārt, nokļūstot uz ādas, azbesta šķiedras var radīt kairinājumu vai alerģiju. Slimību slēptais periods ilgst no 10 līdz 40 gadiem, tāpēc azbesta iedarbībai pakļautam cilvēkam būtu regulāri jāveic plaušu izmeklējumi, lai savlaicīgi uzstādītu diagnozi un uzsāktu ārstēšanu.

Daži no azbestu saturošiem materiāliem (piemēram, šīferis, azbestu saturošs linolejs un izolācijas materiāli) ir viegli uzliesmojoši. Šādu viegli uzliesmojošu materiālu degšanas procesā izdalās azbesta šķiedras, kas nonāk gaisā un rada vides piesārņojumu.

Ņemot vērā azbesta kaitīgo un kancerogēno ietekmi, veselības un vides speciālisti mudina Latvijas iedzīvotājus atbildīgi atbrīvoties no mājsaimniecībā esošiem azbestu saturošiem izstrādājumiem un nodot atkritumus apglabāšanai poligonos. Informācija par drošu darbu ar azbestu ir pieejama VARAM izstrādātajā Rokasgrāmatā darbam ar azbestu saturošiem atkritumiem.

Par iespējām nodot azbestu saturošus atkritumus var uzzināt vietnē **skiroviegli.lv**.
Savukārt plašāku informāciju par azbestu un atbrīvošanos no tā lasi **ŠEIT**.

Informācija sagatavota LIFE integrētā projekta "Atkritumi kā resursi Latvijā – Reģionālās ilgtspējas un aprites veicināšana, ieviešot atkritumu kā resursu izmantošanas koncepciju" (LIFE Waste To Resources IP, LIFE20 IPE/LV/000014) gaitā, kas ir saņēmis finansējumu no Eiropas Savienības LIFE programmas un Valsts reģionālās attīstības aģentūras.

Šī informācija atspoguļo tikai LIFE Waste To Resources IP projekta viedokli un Eiropas Klimata, infrastruktūras un vides izpildaģentūra neatbild par to, kā tiek izmantota šeit paustā informācija.